

De canon van de Nationale Zilverstad - Rene Kappers (2007-2008)

Goud en zilver zijn al zeven eeuwen met Schoonhoven vergroeid. De canon van de Nationale Zilverstad in 20 jaartallen. De jaartallen die samen de Canon van Schoonhoven als Zilverstad vormen, markeren gebeurtenissen die breken met het verleden vormden: “na dit jaar is het nooit meer zoals het was”.

1309 – Jan van Beaumont, heer van Schoonhoven, vestigt hier zijn noordelijke residentie. Start van een bloeiend hofleven.

1309

Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland en heer van West-Friesland, maakt zijn jongste broer, Jan van Beaumont, heer van Schoonhoven en het omringende land. Onder deze heerschappij van Jan van Beaumont, die bijna zestig jaar duurt, krijgt de stad verder vorm. Hij maakt Schoonhoven namelijk tot zijn residentie in het noordelijk deel van zijn bezit dat ook grote delen van Henegouwen in het Zuiden omvat. Er wordt zwaar geïnvesteerd in stad en kasteel. Het kasteel wordt aanmerkelijk uitgebreid en omvat uiteindelijk het hele huidige park inclusief de Grote Gracht. Het betekent ook de start van een bloeiend hofleven dat vele kunstenaars, waaronder goud- en zilversmeden zal aantrekken.

1322 – Schoonhovense stadsrechten voltooid door graaf Willem III en Jan van Beaumont. Dit is een randvoorwaarde voor de vestiging van goud- en zilversmeden.

1322

Graaf Willem III van Henegouwen, Holland, Zeeland en West-friesland geeft de stad aanvullende stadsrechten bij de stadsrechten die graaf Floris V en diens rechtsvoorgangers ‘de poort van Schoonhoven’ al eerder hadden gegeven en bij het stadsrecht de stad te ommuren van graaf Jan II uit 1300. Schoonhoven is vanaf dat moment in 1322 een vrije stad met tolvrijdom in Holland. Een maand later in hetzelfde jaar voegt de heer van Schoonhoven, Jan van Beaumont, het belangrijke keurrecht aan de stadsrechten toe.

De Schoonhovense schepenen mogen nu voortaan eigen ‘keuren’ of wetten vaststellen en ook in de toekomst wijzigen wanneer zij dat willen. De stad is nu zelf een overheid geworden die nieuw eigen recht kan scheppen dat binnen de stad geldt. Oorkonden worden in het vervolg met het eigen stadszegel bekrachtigd. Van nu af aan is het duidelijk: ‘Schoonhoven heeft stadsrechten’. En dat is een randvoorwaarde voor de vestiging van goud- en zilversmeden. Zij mogen zich vestigen “uitsluitend binnen besloten steden of plekken hebbende privilege van stede”.

1366 – De oudst bij naam bekende goudsmid: “Willem de goudsmid te Schoonhoven” werkt aan het hof van Jan van Blois.

1366

In de oudst bewaarde rekeningen van het Schoonhovense hof vinden we in 1366 ‘Willem de goudsmid te Schoonhoven’ die wat gemaakt had aan het juweel dat de koning van Frankrijk aan Jan van Blois had geschonken. Jan van Blois was de middelste kleinzoon van Jan van Beaumont, en is later zijn opvolger als heer van Schoonhoven. Eén van de edelsmeden die kort daarna genoemd wordt, is Jan Michiels, de goudsmid die in 1368 negen maanden op het kasteel werkt om een ‘kostelijke gouden riem’ voor Jan van Blois te maken. Naast Jan Michiels vinden we in de hofrekeningen ook nog vermeldingen van andere goud- en zilversmeden.

Vandaag klinkt het ongeloofelijk, maar dit welvarende Schoonhoven en zijn bloeiende hof is in de veertiende eeuw uitgegroeid tot het culturele centrum van Holland, een luisterrijk hof dat lang de vergelijking met dat van Den Haag heeft kunnen doorstaan. Pas na 1387, nadat de nieuwe Hollandse graaf, hertog Albrecht van Beieren, in Den Haag ging residieren, overvleugelt Albrecht’s hof langzamerhand dat van de heren van Schoonhoven, de graven van Blois. De kiem van Schoonhoven als Nationale Zilverstad lijkt dus in het Schoonhovense hof van Jan van Beaumont en zijn kleinzonen, de graven van Blois, te hebben gelegen.

1430 – De stad verhuurt de bovenverdieping van haar ‘goudsmidstoren’ voor 10 jaar aan Pieter Wijers en blijft zelf de benedenverdieping gebruiken. Vermeldingen van Weijer Pieter Wijersz de goudsmid en Jacob Jansz -Jan van Brakels kint- de goudsmid van 1430 tot 1470.

1430

Ondanks de teloorgang van het hoogadellijke hofleven in Schoonhoven treffen we ook gedurende de vijftiende eeuw goud- en zilversmeden aan. Er zijn kennelijk klanten genoeg in en om de stad. De stad verhuurt in 1430 de bovenverdieping van haar ‘goudsmidstoren’ voor 10 jaar aan Pieter Wijers. Dat gebeurt voor dertig Beierse guldens, terwijl de begane grond dienst blijft doen ten behoeve van de stad. Pieters zoon en kleinzoon treffen we later die eeuw ook als goudsmid aan, evenals de goudsmid ‘Jacob Janszoon, Jan van Brakels kint’.

In de eerste helft van de veertiende eeuw had Jan van Beaumont het Karmelietenklooster met haar kloosterkerk in het oostelijk stadsdeel gesticht. In het kasteel was een fraaie hofkapel ingericht waar de Karmelieten dagelijks de mis celebreeerden. Daarnaast had Jan van Beaumont kennelijk de grote kerk als parochiekerk in het westelijk stadsdeel gesticht. Bij het gasthuis aan de (huidige) Korte Dijk kwam de Gasthuiskerk en net buiten de Kruispoort stond de Kruiskapel. Later, onder de heerschappij van Jan en Guy van Blois, de kleinzonen van Jan van Beaumont, kwamen nog drie andere kloosters in de stad tot stand waaronder het St. Agnesklooster met kloosterkerk, terwijl even buiten de stad het Sint Michiels klooster aan De Hem werd gesticht met een eigen kapel.

Ook bij het Leprozenhuis aan de Opweg buiten de stad stond een kapel. De Commanderie van de Duitse Orde stichtte een eigen huis in de Koestraat. Het Karmelieten klooster was uitgegroeid tot een belangrijk regionaal religieus opleidingscentrum, terwijl het

klooster aan Den Hem in deze tijd het middelpunt vormde voor de beweging der Moderne Devotie in Holland. Deze positie als belangrijk en dynamisch geloofscentrum met vijf kloosters, vier kerken, drie aparte kapellen en een Commanderiehuis, was ontstaan uit het niets sinds de wijding van het Karmelietenklooster omstreeks 1340. Omdat 'de kerk' naast adel en elite altijd de belangrijkste klanten van goud- en zilversmeden zijn geweest, moet deze positie betekenis hebben gehad voor Schoonhovense goud- en zilversmeden, al weten we nog niet precies welke. Eén ding is duidelijk: in de tweede helft van de 14e en in de eerste helft van de 15e eeuw heeft Schoonhoven een intens godsdienstig leven.	
	1529 – De goudsmeden van Schoonhoven krijgen een privilege op de markt van Gouda. Willem Barentsz, Hubert de goudsmid, Gerrit Hendrixz en Gerrit Cornelisz Groeneveld zijn als goudsmeden werkzaam in Schoonhoven en worden genoemd tussen 1554 en 1588.
1529 De goudsmeden van Schoonhoven krijgen samen met de schoenmakers en snijders voorrecht voortaan op de weekmarkt van Gouda te worden gedoogd. Ook in de rest van de zestiende eeuw zijn er goud- en zilversmeden in Schoonhoven actief: Barent Heinrics en Willem Barentsz om er twee te noemen. In de laatste helft van de eeuw woont en werkt Jan Ariensz de goudsmid in het huis 'zuid van De Biesheuvel'. Dit is het pand aan de Haven waar vandaag de dag drie Schoonhovense edelsmeden hun atelier Artis Causa 'omwille van de kunst' runnen.	
	1629 – Het Goud- en zilversmidsgilde van de Stad Schoonhoven gesticht. De stad conformeert zich aan het 'Plakkaat van Philips de Schone' uit 1503, dat al geldig was voor de goud- en zilversmeden in Holland, Zeeland en West-Friesland.
1629 Het zelfstandig goud en zilversmidsgilde van de stad Schoonhoven wordt op 30 april 1629 gesticht. De stad conformeert zich aan het 'Plakkaat van Philips de Schone' uit 1503 dat al gold voor goud- en zilversmeden in Holland, Zeeland en West-Friesland. Er moeten op dat moment ongeveer tien goud- en zilversmeden in de stad zijn; naar verhouding met het inwonertal van 2.700 zielen veel te veel om genoeg inkomen te verwerven. Toen al moeten de edelsmeden van Schoonhoven gewerkt hebben voor een klantenkring ver buiten de stad. Het genoemde marktprivilege in Gouda van honderd jaar eerder wijst ook al in die richting.	

	1685 – Een meesterstuk maken wordt verplicht voor nieuwe gildeleden. Met het verdwijnen van de toelatingseisen voor het gilde verdwijnt na ruim 100 jaar ook ‘het meesterstuk’ in 1795. Het ‘Meesterstuk’ wordt in 2005 weer in ere hersteld door de Vakschool. De ‘Inburgerring’ van Carola Metselaar bijt de spits af van een nieuwe reeks meesterstukken en wint de eerste prijs toegekend door de Vakjury.
1685 Om de kwaliteit te verbeteren wordt het in 1685 voor nieuwe gildeleden verplicht een meesterstuk te maken ten overstaan van de hoofdliden van het gilde. Ook zullen de hoofdliden na 1685 voor hun rekening van het gilde jaarlijks verantwoording moeten afleggen aan de burgemeesters en de schepenen van de stad. In 1795 werd ‘de proef’ afgeschaft doordat de toelatingseisen voor het goud- en zilversmidsgilde komen te vervallen. In Schoonhoven werd in 2005 ‘het meesterstuk’ in ere hersteld; studenten van de Vakschool maken sindsdien ‘een proeve van bekwaamheid’ tijdens hun stageperiode als onderdeel voor hun eindexamen. De ‘Inburgerring’ van Carola Metselaar bijt in 2005 de spits af van een nieuwe reeks meesterstukken en Carola wint de eerste de prijs, toegekend wordt door de Vakjury voor het fraaiste meesterstuk.	
	1693 – Weduwen mogen voortaan hun man opvolgen in het gilde en de werkplaats voortzetten. Martijntje Vervoorn, weduwe van Gaston Dulavay komt de eer toe dit voorrecht voor weduwen in Schoonhoven bevochten te hebben.
1693 Weduwen van goud- en zilversmeden krijgen het recht om de werkplaats van hun overleden man voort te zetten, zodat zij en haar kinderen verder in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Voor deze sociale waarborg behoeven zij niet aan het gilde te betalen. Voorwaarde is echter wel dat zij de lasten van het gilde mede blijven dragen en zich aan de gilderegels houden. De nagelaten weduwen worden zo gezien dus ‘gildezusters’. Martijntje Vervoorn, weduwe van Gaston Dulavay komt de eer toe dit voorrecht voor de weduwen in Schoonhoven bevochten te hebben. Haar strijd met de stads- en gildebestuurders duurde 13 jaar. Tot aan de ‘Waarborgtijd’ in 1810 profiteerden zeker 16 ‘opvolgende weduwen’ van dit privilege. Ondertussen leidt het goud- en zilversmidsgilde in de 17e en 18e een bloeiend bestaan. Het viert jaarlijks het gildefeest op St. Andriesdag, 30 november, bij de installatie van de nieuwe deken en keurmeester onder het nuttigen van wijn, oesters en ‘timpjes’.	
	1705 – De Gildekeurkamer gesticht op de bovenverdieping van het Weeshuis in de Koestraat. Per 1 juli 1807 wordt dit de ‘Keurkamer van het Koninkrijk

	Holland'. Deze verhuist in december 1807 naar het Oudeliedenhuis aan de Oude Haven.
1705 Teneinde ook de verplichte kwaliteit van 'de kleine keur' (zilver van 2e gehalte) te kunnen controleren en handhaven krijgt het gilde een eigen Gildekeurkamer, en wel op de bovenverdieping van het toenmalige weeshuis in de Koestraat. Vanaf 1718 moet het gilde van het toetredingsrecht van nieuwe gildeleden telkens de helft aan het Weeshuis betalen voor het onderhoud van de Gildekeurkamer. Tussen 1718 en 1807, het definitieve einde van het goud- en zilversmidsgilde, treden 119 nieuwe goud- en zilversmeden tot het gilde toe.	
	1786 – De Vroedschapsgildewet ingevoerd. De stadse regenten worden hun macht in het gilde ontnomen. Met Pruisische hulp wordt de macht van de regenten in 1787 hersteld, echter na de inval der Fransen is het in 1795 uiteindelijk toch met hun macht gedaan.
1786 De 'Vroedschapsgildewet' wordt ingevoerd. De gewone 'burger' goud- en zilversmeden, waarvan er velen tot de patriotten behoren, ontnemen de stadse regenten de macht in het gilde. De revolutionaire Vroedschapsgildewet schaft de hoge betalingen aan de baljuw en andere 'hoge heren' af. Ook de 'dienaars der justitie' krijgen voortaan geen jaarlijkse betalingen meer van de gildeleden. De leerlingen van Schoonhovense goud- en zilversmeden worden voortaan bevoorreed boven hen die komen van buiten de stad. Het collectief inkopen van houtskool wordt voordeliger: de 'opcenten' voor de hoofdlieden -14% per ton- worden afgeschaft. Schoonhovense goud- en zilversmeden verstoken samen meer dan 500 ton (van 227 liter) houtskool per jaar. Met een onderbreking van 1788 tot 1795, wanneer de Oranje-orde weer aan de macht is- en enige maanden in 1800 -als de Bataafse Ordonnantie geldt- blijft de patriotten Vroedschapsgildewet van kracht tot de definitieve opheffing van het gilde in 1807.	
	1807 – Definitief einde van het lokale goud- en zilversmidsgilde in Schoonhoven. Landelijke wetgeving voor het goud- en zilversvak in het Koninkrijk Holland en landelijke belastingheffing op de goud- en zilverhandel wordt ingevoerd.
1807 De koning van Holland, Lodewijk Napoleon, voert een nieuwe wet in op gebied van goud en zilver. De lokale gildeorganisatie -die sinds 1798 nog bestond als het 'gesubsisteerde gilde'- inclusief de Gildekeurkamer in het Weeshuis worden definitief afgeschaft. Voortaan benoemt de Minister van Financiën de keurmeesters en wordt de leerling toegelaten tot 'het vak' in Schoonhoven via een examen bij de Munt in Utrecht. Ook wordt een nieuwe landelijke belasting ingevoerd op het verhandelen van goud en zilver. De belasting wordt geïnd gelijktijdig bij de keuring van het werk. Vanaf 1 juli 1807 vindt	

de belastinginning plaats in de Regentenkamer van het weeshuis terwijl de keuring in de Keurkamer op de bovenverdieping plaats heeft. Na 1 december 1807 gebeuren beide zaken, keuring en belastinginning op de Keurkamer van het Koninkrijk Holland die sinds die datum gevestigd is in het Oudeliedenhuis aan de Oude Haven.

De Schoonhovense zilversmeden sjoemelen echter met de nieuwe belasting uit 1807. Na de ontdekking van deze fraude worden de keurmeesters op 23 maart 1809 geschorst. Voortaan moeten de Schoonhovenaren hun werk laten keuren in Utrecht. Desondanks blijft Schoonhoven kennelijk een aantrekkelijke vestigingsplaats. Het aantal goud- en zilversmeden groeit als het ware tegen de verdrukking in. Eind 1807 waren er 40 goud- en zilversmeden; in 1837 staan er 52 edelsmeden bij de Waarborg ingeschreven.

1809 – Belastingfraude. Schorsing van de Keurmeesters en sluiting van de Keurkamer Koninkrijk Holland aan de Oude Haven. Schoonhovenaren moeten voortaan voor straf keuren in Utrecht.

1809

Belastingfraude. Schorsing van de Keurmeesters en sluiting van de Keurkamer Koninkrijk Holland. Schoonhovenaren moeten voortaan voor straf keuren in Utrecht.

1837 – Het Waarborgkantoor Schoonhoven in de Koestraat geopend. Het bevindt zich in een groot pand aan de westzijde ter hoogte van het huidige huisnummer 104. Later wordt op deze plaats het parochiehuis St.Jozef gebouwd. De Gemeente huurde het pand voor de huisvesting van de Waarborg van de weduwe van notaris Penning.

1837

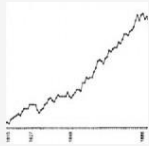
Het Waarborgkantoor Schoonhoven opent zijn deuren. De gezamenlijk goud- en zilversmeden van Schoonhoven hebben hier sinds 1809 jarenlang voor geijverd. Voortaan kan er weer in de eigen stad gekeurd worden. Het nieuwe Waarborgkantoor staat in de Koestraataan de westzijde ter hoogte van huisnummer 104. Later wordt op deze plaats het parochiehuis St.Jozef gebouwd. De Gemeente huurde het pand voor de huisvesting van de Waarborg van de weduwe van notaris Penning. Het kantoorstempel van Schoonhoven krijgt de letter 'M'. Kenners (of chauvinisten ?) noemen dit 'de M van Meesterstad

1862 – De Nijverheidsvereniging opgericht met een sociaal fonds voor goud- en zilversmeden "Tot Hulp in Lijden". Tevens wordt het tekenonderwijs georganiseerd. De vereniging stelt een tekenleraar aan en subsidieert het onderwijs aan minder draagkrachtige leden en hun knechts.

1862

Nadat het recht van vereniging in de nieuwe grondwet van Thorbecke tot stand is gekomen, stichtten de gezamenlijke goud- en zilversmeden hun nieuwe belangenorganisatie, kortweg de Nijverheidsvereniging. Deze neemt in 1862 terstond de organisatie van het tekenonderwijs in de stad ter hand en subsidieert het onderwijs aan zonen van minder draagkrachtige goud- en zilversmeden. Ook sticht de vereniging in dat jaar een sociaal fonds voor zieke of gepensioneerde collega's en voor hun weduwen: het fonds 'Tot Hulp in Lijden'.

1886 – Het hoogtepunt van de 19e eeuw voor de goud- en zilversmeden: 40% van de beroepsbevolking werkt rechtstreeks in 'het vak'. Landelijk heeft Schoonhoven ruim 25% marktaandeel in het zilver en 10% in het goud.

1886

Het hoogtepunt in de negentiende eeuw van de goud- en zilverbranche. In dit jaar telt de stad 114 goud- en zilversmeden. Totaal zijn een kleine 560 personen werkzaam 'in het vak'. Naast 370 knechten zijn er onder meer twaalf graveurs met zeventien knechten, vijf man waarborgpersoneel en vele kramers en kooplieden in goud en zilver. Dit is samen naar schatting zo'n 40% van de toenmalige beroepsbevolking. De Schoonhovenaren verwerken in dat jaar zo'n 2.000 kilo zilver en hebben daarmee 25 procent van de zilvermarkt in Nederland in handen. De 83 kilo goud die zij verwerken is goed voor een landelijk marktaandeel van een kleine 10 procent.

1895 – De Teekenschool opgericht; voorloper van de Vakschool. De school gaat open in 1896 en heeft dan 96 leerlingen die les krijgen van P.Koppenol en directeur Fred. A.Tepe.

1895

De eerste paal wordt geslagen van de Teekenschool, de voorloper van de huidige Vakschool. De school staat aan de 'Schoolstraat', de huidige Jan Kortlandstraat. In 1896 opent de school haar deuren voor 96 leerlingen die tekenles krijgen van P.Koppenol en directeur Fred.A.Tepe.

In 1898 wordt 'graveren' als vak toegevoegd en in 1904 'drijven' met als docent F.A.Hoogendijk. 'Gieten' komt in 1912 in het opleidingsprogramma, 'goudsmiden' met docent L.Bosch in 1918. 'Horlogemaken' met docent L.Pruijn maakt de opleiding voorlopig compleet in 1919.

In 1912 wordt er les gegeven in tekenen, graveren, drijven en gieten, 's-morgens van zes tot negen en van half tien tot half één!

1914 – Het grootste aantal zilversmeden ooit in Schoonhoven staan ingeschreven bij de Waarborg, aan het Doelenplein: 130 man.

1914

De twintigste eeuw is historisch nog een nagenoeg onbeschreven blad. Wel weten we dat het aantal goud- en zilversmeden na 1890 weer gestaag toeneemt. In 1914 werkt het grootste aantal goud- en zilversmeden ooit in de stad. Bij de Waarborg staan dan 130 zelfstandige werkmeesters ingeschreven. Ook het aantal verwerkte kilo's zilver stijgt tot 5700 kilo in 1920 en zelfs tot 6038 kilo in 1930. Dit is voor zover bekend de grootste hoeveelheid verwerkt zilver ooit in de Zilverstad.

Na 1914 neemt het aantal goud- en zilversmeden geleidelijk af tot 44 in 1965 om daarna weer heel langzaam te stijgen. Op 31 december 2000 zijn er 67 goud- en zilversmeden in de stad. Uiteindelijk hebben in de twintigste eeuw 504 goud- en zilversmeden -of organisaties- met een eigen meesterteken voor korte of langere tijd in Schoonhoven gewerkt

1952 – Opening van Het Edelambachtshuys ter promotie van het goud en zilver en ook plateel. De klant moet voortaan naar de Zilverstad.

1952

Op 4 juli 1952 opent de Commissaris van de Koningin in Zuid-Holland, Mr. Kesper, het Schoonhovens Edelambachtshuys. Naast een collectie voorwerpen zijn hier ook de attributen uit de werkplaats van de zilversmid te zien, waarmee ook demonstraties worden verzorgd. Voortaan is het de bedoeling dat 'de klant' ook naar Schoonhoven komt om Schoonhovens goud en zilver te kopen. Dit is een breuk met het commerciële verleden.

De traditionele afzet via groothandel en juweliers naar klanten in het land is niet meer het enige distributiekanaal. Voortaan gaat het ook rechtstreeks naar de klant. De vestiging van het Nederlands Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum in 1978 en de start van de Nationale Zilverdag in 1985, zijn uitingen van datzelfde beleid met niet alleen de bedoeling Schoonhoven toeristisch maar juist economisch als Nationale Zilverstad op de kaart te zetten.

1990 – Stichting Zilver in Beweging: zilver wordt toegepast als expressiemiddel in de vrije kunsten.

1990

De oprichting van 'Zilver in Beweging' vormt één van de laatste historische markeringen van de twintigste eeuw. Er wordt een andere weg in de wereld van het 'groot zilver' ingeslagen.

Onder aanvoering van Jan van Nouhuys vindt een aantal goud en zilversmeden de weg naar de vrije kunst met het edelmetaal als expressiemiddel. Andere kunstenaars worden van harte uitgenodigd hun materialen, en creativiteit bij 'het zilver' in te brengen. Met deze niet-branchegerelateerde vormgeving leggen ze gezamenlijk een nieuwe weg naar de toekomst

2000 – Start van het Nationaal Zilverdagsymposium als exponent van ‘het kenniscentrum’ van de geschiedenis van het goud en zilver: het Nederlands Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum.

2000

Het Nederlands Goud-, Zilver en Klokkenmuseum dat in 1978 in Schoonhoven zijn deuren opende, start met het jaarlijkse Nationale Zilverdagsymposium. Het museum doet dit vanuit een nieuwe ambitie om het nationale kenniscentrum van de goud- en zilverhistorie te zijn. Daarom is het museum jaarlijks op St. Andriesdag, 30 november, met dit symposium de gastheer voor vele liefhebbers, wetenschappers, en andere geïnteresseerden.

Verantwoording der jaartallen.

De jaartallen die samen de Canon van Schoonhoven als Zilverstad vormen, markeren gebeurtenissen die breuken met het verleden vormden: “na dit jaar is het nooit meer zoals het was”